

останалите, а е свръхчовек, който надраства ограничените български условия и се слива с универсума. Това е така, защото Траянов единствен излиза извън рамките на българския модел на символизма, единствен последователно и докрай защитава една естетика, в която привличането на земните проблеми не се чувства.

Последната глава на книгата — „Символисти ли са българските символисти“ — носи обобщителен характер. Литературоведът говори за реакцията против символизма и различните духовни и обществени подбуди за нея, още веднъж очертава рамките на българския модел на символизма, изтъква ръководните принципи, които сродяват творците. Поетите търсят спасение в сферите на духа от смазващото всяка възвишена красота шествие на българската буржоазия, но те не престават и да се вълнуват от земните проблеми. „Независимо от всички крайности, през които преминават, все пак българските символисти не престават да бъдат и социални поети и те не страдат от доктринерство към проблемите на обществото, затова колкото и да ни се иска да открием в тяхното творчество проявите на „чистото изкуство“, това трудно ще ни се отпаде.“ Логично следва последният извод на автора, че „българските символисти успяват да създадат непреходни духовни ценности и тяхната поезия не е загубила значението си до ден-днешен“.

Голямо достойнство на труда е езикът, на който е написан — богат, образен. Илюв умее да увлича читателите, той не излага сухо фактите, винаги отива откъд конкретния факт — в сферата на тълкуванията и стойностните синтези. Има страници, които се възприемат като пълноценен художествен текст.

Може би някои твърдения на литературоведа няма да бъдат приети от всички теоретици, но това е неизбежно и хубаво, защото истините за проблемите на националната литературна история се раждат именно в оживените спорове. Най-важното е, че аргументацията на автора е безупречна, а изводите му логични, че той разрушава много остарели схващания за този важен период от нашето литературно развитие, че съумява да ни покаже в нова, неподозирана светлина големи български литературни творци.

Книгата на Стоян Илиев „Пътищата на българските символисти“ има приносен характер за разкриване естетиката и художествената практика на българския символизъм. Това е капитален труд на литературовед-марксист, който проправя нови пътища за разкриване на еволюционните процеси в българската литературна история. И още по-радостен е фактът, че авторът продължава търсенията си в рамките на този извънредно плодотворен за българската литература период. Напоследък четем извънредно интересни негови статии за творчеството на

Теодор Траянов, а той публикува и непознат епистоларен материал, свързан с този творец и неговото обкръжение. Следователно можем да очакваме негова монография за живота и творческото дело на Траянов.

Георги Цанков

ПРЕВОДЪТ И БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРА

(Към историята на превода в България).

С., „Нар. култура“, 1981

Сборникът от статии „Преводът и българската култура“ е една от най-значителните прояви, с които Съюзът на преводачите в България участва във всенародното чествуване на 1300-годишнината от създаването на българската държава.

Той включва 17 статии от известни учени и специалисти в тази област, които запознават читателя с превода и развитието на старите славянски литератури (П. Динеков), преводаческите школи в средновековна България (Кл. Иванова), превода през Възраждането (Дочо Леков) и с представянето на големите европейски (и не само европейски) литератури в български преводи: руската литература (Г. Германов), светската (В. Колевски), другите славянски литератури (Боян Ничев), немската (Ст. Станчев), френската (Николай Дончев), английската и американската (В. Филипов), испанската (Т. Нейков), африканската, азиатската и латиноамериканската (Йордан Милев), античната гръцка и римска литература (Любомир Павлов).

Както виждаме, много литератури липсват, например италианската, австрийската, унгарската, скандинавските и пр., но това не може и да се очаква от една книга.

Сборникът е посветен предимно на художествената литература: научната и обществено-политическата са застъпени само в две статии, в които Г. Младжов и Магдалена Атанасова проследяват преводите на трудове от К. Маркс, Фр. Енгелс и В. И. Ленин на български език.

Тук са поместени и интересните спомени на Стоян Стоименов за преводачите на съветски книги в издателство „Нов свят“ (1932—1944 г.), статията на Траян Иванов и Александър Ангелов за издаването и разпространението на българската книга по света и голяма статия на Анна Лилова (V глава от нейната книга „Увод в общата теория на превода“) — „Диалектика на историческото и съвременното в превода. Дистанцията на времето и преводът“. Тази статия дава теоретична и методологична основа на всяко подобно изследване и би могла да подпомогне много авторите и да внесе единство в критериите в това първо по рода си издание у нас. Но тя не е била дадена пред-

варително от редколегиите, както не са дадени навярно и други указания и ограничения, поради което всеки автор е работил според разбиранията си. И в резултат значителни разлики в целите и задачите, интерпретацията и обема на статиите (от 11 до 60 страници).

И все пак сборникът има ясно определена цел — не само да покаже как е представена световната литература в българските преводи, но и да „постави началото на обща история на преводаческото творчество“, да представи делото на преводача, голямата обществена роля, която изпълнява той, правейки достойние на народа най-добрите постижения на чуждите литератури. Както посочва в уводните бележки отговорният редактор Филип Гинев, време е „без отлагане да се събере натрупаното знание за този важен дял от културната ни история, да се хвърли поглед върху основните линии на развитието му и по този начин да се очертае общата картина, да се открият проблемите, които една цялостна история на превода има да решава“ (с. 5).

Към тази задача авторите — в по-голямата си част латори — пристъпват от литературоведски позиции. Общо взето, те дават доста пълна и вярна информация за преведеното от съответната чужда литература на български език и косвено като че съветват читателите с какви най-значителни автори и творби те трябва да се запознаят. Това важи особено за по-малко познати у нас литератури, като например старите азиатски литератури.

Пропуски, разбира се, има. Например в статията за руската литература липсват някои автори с голямо обаяние в миналото (Надсон), а и сега (Некрасов). Много непълноти има и в статията за френската литература, а най-много — в тази за съветската. Но авторът и не си е поставял такава цел. Още заглавието „Снянито на Октомври“ ни предупреждава, че ще се разглежда влиянието на съветската литература в България. Затова тук почти липсва най-новата съветска литература. Такива познати на нашия читател имена като Ю. Казаков, Ю. Трифонов, Ю. Нагибин, Ф. Абрамов, С. Залигин, П. Проскурин, Ю. Сбитнев и др. не са дори и споменати.

По-голямата част от статиите съдържат пълни и доста подробни библиографски сведения: какви произведения са превеждани, кога и от кого. Такива са статиите за руската, немската, английската и американската, античните, испанската, персийската и други азиатски литератури. Почти липсват такива сведения за френската литература (въпреки че има такива публикации от Надежда Андреева), по понятия причини няма библиография и за съветската литература.

Много от авторите-специалисти дават преценка за избора — дали всичко преведено е заслужавало да бъде вклю-

чено в българската култура, т. е. дали картината на съответната литература, която се получава чрез преводите у нас, отговаря на реалната. Нещо повече: посочва се какво е пропуснато, какви бели полета трябва да се запълнят в бъдеще. Такива са статиите на Вл. Филипов, Т. Нейков, Йордан Милев. В тях се преценява авторът на фона на цялата съответна чужда литература и избраните за превод творби — на фона на цялостното му творчество. Оказва се например, че в очите на българския читател М. Рил, Джек Лондон, Бласко Ибанес имат много по-голяма стойност, отколкото в родината си, и че за сметка на това са пропуснати или слабо представени други, понякога по-значителни автори.

Такива авторитетни преценки са много ценни и важни за по-нататъшната на преводна дейност и за културното издигане на страната.

От посоченото дотук се вижда, че от литературоведческо гледище приносът на преводачите за приобщаване на България към световната култура е представен, общо взето, добре: получава се една доста широка и вярна картина за чуждата литература, преведена на български, дава се представа за мащабността на преводаческото дело. Това създава и вътрешна спойка между твърде разнородните материали.

Що се отнася до оценката на преводите като преводи и специфика на този вид литературна дейност, трябва да кажем, че това е слабо и непоследователно отразено в разглеждания сборник. И тъй като подобни изследвания теглята ще се правят, ще се спрем на тази страна по-подробно:

1. В малко статии (на П. Диневков, Кл. Иванова) е посочена ролята на преводача за духовното издигане на народа. Разбира се, в по-късните етапи на развитие това е много по-трудно и сложно за доказване, но и там този момент винаги присъствува.

2. Рядко се посочва защо е преведено дадено произведение, с какво е привлякло то вниманието на преводача (у Д. Левков, Г. Германов, Б. Ничев).

3. Малцина обясняват дълголетното на даден превод (Вл. Филипов за превода на „Хамлет“, направен от Гео Милев).

4. Малцина отбелязват промените в отнoшението и преценката за дадено произведение или за даден превод (Вл. Филипов).

5. Само в една-две статии авторът се спира на промените в преводаческия метод или в преводаческата интерпретация и на причините.

6. Почти не се засяга въпросът за промените в интерпретацията, които се дължат на индивидуалността на преводача. В това отношение изключение прави статията на Б. Ничев.

7. В малко статии са отразени оригинални мисли на преводачи за превода. Такива

сведения дават само Д. Леков и Кл. Иванова за началните стадии на преводаческото творчество.

8. Само Б. Ничев се опитва да обобщи обществено-исторически обусловените „видове“ превод: превод-адаптация, превод-информация и художествено-адекватен превод — и набелязва характерни етапи в развитието на преводаческото изкуство и преводаческата култура у нас, свързани с цялостното културно развитие. Авторът засяга и възможността за различен преводачески подход при превода на едно и също произведение (съпоставя превода на Д. Габе и Гр. Ленков на „Едисон“ от В. Незвал).

Изобщо от литературните обзорни статии преводаческите проблеми са най-широко застъпени у Б. Ничев и Вл. Филипов.

9. Някои автори дават твърде лаконична преценка за преводите като литературни произведения, за художествените им качества (Ст. Станчев) или съвсем не говорят за това (В. Колевски).

10. В някои статии (за френската, съветската литература) почти не се чувствава, че става дума за преводи, че се преценява делото на преводачи. Споменава се само за отделни преводачи-писатели, и то предимно от по-старото поколение, или изобщо не се споменават никакви имена на преводачи. Последното важи преди всичко за статията на В. Колевски: не е споменат нито един от майсторите-преводачи на съветска литература, липсват имената дори и на наградните от СПБ. А това е елементарна морална награда за много хора, които с години (ако не цял живот) се трудят всеотдайно и много успешно.

Общо взето, понеже повечето от авторите са литературоведи, те читират все едни и същи имена — главно на писатели и поети-преводачи — и почти игнорират отлични професионални преводачи-неписатели. А трябва да признаем, че през последните десетилетия положението съществено се промени. Появиха се нови хора — с голяма литературна култура и талант, добри стилисти и познавачи и на двата езика, — които не по-зле от писателите претворяват на български високохудожествени литературни творби. Смятам, че днес всеки, който пише за чуждата литература, особено в изданието на Съюза на преводачите трябва да знае не само имената, но и постиженията и възможностите на най-добрите, които я пресъздават на български език.

За щастие в разглеждания сборник има и статии (на Л. Павлов, Т. Нейков, Вл. Филипов), в които се изобличават, макар и може би непълно, имената на най-добрите преводачи в дадена литература, посочва се приемствеността в тази област, дори се съпоставят преводи от различни епохи.

11. В някои статии се посочват и преводачи-изследователи, които правят и науч-

ни проучвания и посвещават на своите автори теоретични статии (Т. Нейков).

Разностилието на споменатите материали се дължи навярно на това, че редколегиата не се е решила да дава препоръки за „преводаческо“ освещаване на проблемите на такива авторитетни автори (чиито имена се придружават от титлите им — нещо, което обикновено не се прави в сериозни издания).

От преводаческо гледище много интересна е статията на Магдалена Атанасова за преводите на трудове на В. И. Ленин в България. Авторката посочва някои особености на авторския стил, създаващи особени трудности, и поставя интересни въпроси за превода на заглавия, терминология и пр.

Заключителната статия на Анна Лилова допринася да се възприемат твърде разнородните по характер, подход и обем статии все пак като нещо единно и помага на читателя при преценяването им. Какви са основните положения в нея?

1. Принципът на историзма трябва да се прилага и в преводаческото, както и във всяка обществена наука.

2. Това означава изследване на явленията конкретно-исторически, комплексно, в тяхното движение и развитие, във връзка с много причини.

3. Принципът на историзма не означава превръщане на преводаческото в хронологична история на превода, а изследване на превода в развитие.

4. Приложен към превежданото произведение, принципът на историзма означава, че то се анализира в собствената му историческа конкретност и движение: от създаването му в съответната епоха до възприемането му от тогавашния и днешния читател — като елемент от многогранната национална оригинална литература.

Авторката обръща внимание на историчността на възприемането. Чрез превода не само се осъществява връзка и приемственост между две култури, но и в самия превод има приемственост: поколения от преводачи обогатяват езика, поетиката, културата, литературата и създават традиции. Наред с това те проявяват и новаторство. Според А. Лилова в професионално отношение най-ценното в изкуството на превода у нас е грижата и вниманието към родния език, към неговото богатство и чистота. Добрият преводач осъзнава ролята си в процеса на развитие на езика, литературата и културата.

Особена острота придобива принципът на историзма при превода на произведения от отдалечени епохи, където изниква въпросът за:

а) значимостта на произведението за чуждия народ и литература;

б) актуалността му за съвременния читател и за чужденеца;

в) амплитудата на оценката му от читатели от разни времена;

г) динамичната връзка между общокултурната ценност на оригинала и потребността от нея на читателите на превода.

С подчертано внимание е разработен въпросът за архаичността и архаизирането, който се илюстрира с интересни примери от съвременни преводи на старинни български произведения, като Житието на Софроний Врачански, Историята на Пансий, Панонските легенди и пр. Отбелязва се различният подход на двама немски преводачи (Рандов и Хербот) към историческия материал.

Приложен към изследвания в сборника материал, историческият принцип означава:

1) че трябва да се държи сметка за причините за избора на дадено произведение за превод;

2) как е било възприето то на времето и как се възприема сега;

3) какво говори на своя и какво — на чуждия читател;

4) кога и защо се възобновява интересът към него;

5) какво ново се наблюдава във възприемането му и как се обяснява то;

6) как се проявява приемствеността в превода;

7) исторически обусловени промени в преводаческия метод;

8) традиция и новаторство в работата на преводачите;

9) отражение на индивидуалността на преводача в превода;

10) грижа за езика — обогатяване и усъвършенстване на изразните му възможности;

11) обогатяване на българската поезика. За всичко това ще трябва да се държи сметка в бъдещите публикации, предвидени в дългосрочната програма на Съюза на преводачите в България.

Накрая ще подчертаем, че въпреки посочените слабости сборникът „Преводът и българската култура“ е успех за Съюза на преводачите. Той дава много на читателя и ще съдейства за издигането на неговата литературна и обща култура и за повишаване на престижа на преводачите. Макар че се появи неотдавна, той вече не се нуждае от реклама и ще изчезне бързо от книжарниците.

Иванка Васева

WERNER HERDEN. WEGE ZUR VOLKSFRONT SCHRIFTSTELLER IM ANTIFASCHISTISCHEN BÜNDNIS. Akademie-Verlag, Berlin, 1978. 236 S. ВЕРНЕР ХЕРДЕН. ПЪТИЦАТА КЪМ НАРОДНИЯ ФРОНТ И МЯСТОТО НА ПИСАТЕЛИТЕ В АНТИФАШИСТКИЯ СЪЮЗ. Академи-Ферлаг, Берлин, 1978. 236 с.

Вниманието ни към книгата беше привлечено преди всичко от една от главите ѝ, посветена на „Приноса на Георги Димитров

за създаване на Народен фронт в анстката литература“, която разкрива разглеждан досега аспект от много: дейност на българския революционер; тег на международното комунистическо работническо движение. Този повод кара да се запозная по-задълбочено гата на В. Хербен.

Основната ѝ тема, съдържаща се в заглавието, са връзките и съвм работа на социалистически и прог буржоазни писатели, обединени от на Народния фронт в Германия и по време на фашисткия режим. Този означава за областта на културата и турата още по-тясно да се свърже пр на буржоазните немски писатели и х изкуството с борбата на прогресивнот циалистическо течение в тази област. обединение, намерило своето място в бата срещу фашизма и войната, дава измерение на търсените от буржоазни сатели хуманни алтернативни позиции мо съществуващото общество и им раз възможност да се издигнат до „револю но самосъзнание“, което Ленин опре като основен принцип и въздействие на с ната стратегия.

В отделните глави на книгата, които обединяват от общата изходна точка на следване и вътрешна обусловеност на мите, се разглеждат позициите на писател в емиграция, съпротивата срещу фашизмот варварство в областта на културата както и ролята и дейността на редица антифашистки списания, антологии и други издания. Приведените многобройни примери и някои досега малко известни факти изясняват активния дял на литературата в борбата и идейното израстване на масите, свързана с Народния фронт. Сред всички студии социално място се пада на тази, която разглежда приноса на Г. Димитров за издигане на Народен фронт между немските писатели: защото дейността на българския комунистически деец в тази област е от организационно и методологическо естество и значение. Тя служи като теоретическа основа и бъдещата съвместна работа на немски социалистически и прогресивни буржоазни писатели.

Още през 1936 г. в статията си „Степеността на мира“ Хайнрих Ман високо оценява приноса на Г. Димитров за теоретическата подготовка и практическото осъществяване на Народния фронт — дейност, която според немския писател започва още с излизането на Димитров на Лайпцигския процес и достига кулминационната си точка чрез разработване стратегията на политиката на Народен фронт по време на VII конгрес на Комунистическия интернационал. Друго доказателство за пропагандираното от Димитров единство в областта на културата е неговото изявление на Международния конгрес на студентите през декември 1934 г.